

KOSSUTH LAJOS AZ ELSŐ MAGYAR FELELŐS MINISZTERIUMBAN

KOSSUTH LAJOS ÖSSZES MUNKÁI, XII.

Sajtó alá rendezte: *Sinkovics István*

Budapest, Akadémiai Kiadó, 1957. 1098. oldal.

Az 1848–49. évi magyar polgári forradalom és nemzeti szabadságharc történetével kapcsolatos kiadványaink sorában kiemelkedő helyet foglal el a Kossuth Lajos Összes Munkái sorozatban 1951–1957 között megjelent – Kossuth 1848–49-es tevékenységét ismertető – ötkötetes forrásanyag-gyűjtemény. A „*Kossuth Lajos 1848–49-ben*” című kiadványsorozat jelen kötettel vált teljessé. Az első kötet: *Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen 1847–48* (Kossuth Lajos Összes Munkái, XI. Sajtó alá rendezte: Barta István.) 1951-ben, a harmadik-negyedik kötet: *Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén, I–II. rész* (K. L. Ö. M. XIII–XIV. Sajtó alá rendezte: Barta István.) 1952-ben, illetve 1953-ban, az ötödik kötet: *Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai* (K. L. Ö. M. XV. Sajtó alá rendezte: Barta István.) 1955-ben került kiadásra. A Magyar Történelmi Társulat e nagy jelentőségű forrásanyag kiadásával egyrészt messzemenő segítséget nyújtott a történészeknek ahhoz, hogy a forradalom és szabadságharc történetének megírásában könnyen hozzáférhető dokumentumokra támaszkodhassanak, másrészt lehetővé tette a magyar nép története iránt érdeklődő olvasóközönség számára, hogy eddig ismeretlen és egyébként nehezen elérhető iratok alapján is gyarapíthassa ismereteit.

A kiadványsorozat második köteté – *Kossuth Lajos az első magyar felelős minisztériumban* – azokat az iratokat, minisztertanácsi jegyzőkönyveket stb. tartalmazza, amelyek Kossuth 1848 áprilisától 1848 szeptember közepéig folytatott tevékenységéről adnak számot. Ez az időszak az első felelős minisztérium megalakulásától az Országos Honvédelmi Bizottmány megszervezéséig terjed. Ebben az időszakban Kossuth a Batthyány-kormány pénzügyminisztereként rendkívül sokoldalú tevékenységet fejtett ki. Hatáskörét túllépve minden fontos kérdésben hallatta véleményét és döntő szerepet játszott abban, hogy a magyar forradalom 1848 szeptemberében szakított a kétszínű szerepet játszó bécsi udvarral és a fegyveres harctól sem riadt vissza a haza függetlenségének megvédelmére érdekében. Sinkovics István előszava megállapítja, hogy

„... Kossuthnak több olyan kérdésben döntő szava volt, amelyek távol estek a pénzügyminiszteri tárcától. Kossuth politikai felfogása több ponton egyezett a Batthyány-kormány politikájával, nem egy ponton azonban eltért, legfőképpen abban, hogy kezdettől fogva bizalmatlan volt a bécsi udvar iránt és semmiféle engedményt nem akart tenni az ország függetlenségének rovására.” (6. old.) A kötetben közzétett iratok messzeemenően igazolják Sinkovics István előbbi megállapításait.

A több mint 1000 oldalas kötet 526 irata mind tartalmát, mind jellegét tekintve rendkívül változatos. A szorosan vett pénzügyi iratok között Kossuth sajátkezű fogalmazványai és a Kossuth által kiegészített, illetve aláírt iratok mellett megtaláljuk Kossuth közvetlen munkatársainak intézkedéseit is. Ezek felvételeit az tette indokoltá, hogy Kossuth nem névleges, hanem tényleges vezetője volt a pénzügyminisztériumnak.

Kossuth tevékenysége nem merült ki a pénzügyminisztérium vezetésében. Nagy szerepe volt a minisztertanácsi határozatok meghozatalában; az országgyűléseken a legfontosabb kérdésekben ő képviselte a kormányt; újságja — a Kossuth Hírlapja — hasábjain számos nagy jelentőségű cikke jelent meg, amelyek hűen tükrözik Kossuth politikai nézeteit. Csak helyeselhetjük a kötet összeállítójának azt a véleményét, hogy a pénzügyminisztériumi iratok mellett a minisztertanácsi határozatok, Kossuth országgyűlési beszédei és elvi jelentőségű hírlapi cikkei szintén a kiadvány gyűjtőkörébe tartoznak, mivel ezek nélkül csak hiányos képet kaphatnánk Kossuthnak 1848 áprilisától 1848 szeptemberéig betöltött szerepéről.

A kötet első irata 1848 április 2-án kelt; ebben Kossuth azt javasolja Batthyány miniszterelnöknek, hogy Pancsovára ideiglenes kormánybiztot nevezzenek ki a nyugalom helyreállítása érdekében. Az utolsó irat, mely 1848 szeptember 23-i keltezéssel van ellátva, Dusчек Ferenc pénzügyminisztériumi államtitkár jelentése Batthyányhoz a pénzkibocsátás helyzetéről.

Kossuth a pénzügyminisztérium élén mindenekelőtt arra törekedett, hogy a magyar pénzügyigazgatást függetlenítse az osztrák kormánytól, amely 1848 márciusa után sem akart lemondani a magyarországi jóvelmekről. Az 1847—48. évi országgyűlés 3 millió forintot szavazott meg a királyi udvartartás és a közös kiadások fedezésére, az osztrák pénzügyminisztérium azonban ezt jóval meghaladó követelésekkel lépett fel Magyarországgal szemben. Kossuth a magyar kormány „tetemes költségeire” hivatkozva hangsúlyozta, hogy Magyarország csak a 3 millió forint keretén belül járul hozzá a közös kiadásokhoz, ugyanakkor arra is rámutatott április 20-án István nádorhoz küldött jelentésében, hogy a közigazgatási év első öt hónapjában (1847 november 1-től 1848 április 1-ig) a bécsi kormány több mint 6 millió forintot használt fel. Ez az összeg Magyarország egész évi jövedelmének több mint a felét tette ki (46—49. old.).

Az önálló magyar pénzügyigazgatás megteremtése, figyelembe véve az ország elmaradott gazdasági helyzetét és korábbi teljes kiszolgáltatottságát, nagy erőfeszítéseket követelt a pénzügyminisztérium élén álló Kossuthtól és munkatársaitól. Meg kellett szervezni a magyar pénzügy-

igazgatást és ezzel párhuzamosan biztosítani kellett a kormány kiadásainak fedezéséhez szükséges pénzt. Ez utóbbi szinte megoldhatatlan feladatnak látszott, de a pénzügyminisztérium, Kossuth vezetésével, mindent megtett, hogy növelje az ország jövedelmét. Ebben a munkájában nemcsak az osztrák hatóságok akadályozták a pénzügyminisztériumot, amelyek a magyar kormány ismételt kérésére sem bocsátották a magyar pénzügyminisztérium rendelkezésére a korábban Bécsbe felterjesztett iratokat (41., 59., 66. stb. old.) és nem ismerték el a magyar bankjegyeket (700 old.), hanem a magyarországi pénzügyi hatóságok is. Több rendeletet kellett kiadni annak érdekében, hogy az utóbbiak elismerjék a magyar pénzügyminisztérium fennhatóságát és megszakítsák a kapcsolatukat Béccsel (69., 95., 662., stb. old.).

Kossuth 1848 július 18-i miniszteri jelentésében (466–581. old.) átfogó képet adott Magyarország pénzügyi helyzetéről, az 1848. és 1849. évi költségvetésről és a közös teherviselésen alapuló adórendszer bevezetésére vonatkozó javaslatairól.

Jelen ismertetésünk szűk keretei nem nyújtanak lehetőséget arra, hogy akár csak vázlatosan is foglalkozzunk a pénzügyi iratok valamennyi témakörével, csupán néhány fontosabb iratcsoportra kívánjuk még felhívni a figyelmet. Az új adórendszer kidolgozása és bevezetése érdekében – a már említett miniszteri jelentésen kívül – több intézkedés született (101., 108., 293. stb. old.). Behatóan foglalkozott a pénzügyminisztérium a bányászattal (43., 52., 65. stb. old.), a kincstári birtokokkal (50., 102., 104. stb. old.), a hitelintézet felállításával (53., 124., 198. stb. old.), az arany- és ezüstpénz beváltásával, az arany és ezüst kivételének szabályozásával, bankjegyek kibocsátásával és még számos nagyfontosságú kérdéssel.

A kötetben közzétett iratok a szabadságharc hadtörténetének tanulmányozásához is nagy segítséget nyújtanak. A tárgyalt időszakon belül ugyan nem voltak nagyobb hadműveletek, de a forradalom vezetői ebben az időszakban rakták le a magyar hadsereg alapjait. A forradalom győzelme után megszervezték a nemzetőrséget. A délvideki nemzetiségi mozgalmak egyre sürgősebbé tették olyan haderőnek a felállítását, amely nagyobb erejű külső támadás esetén is meg tudja védeni az ország függetlenségét. A minisztertanács április 26-án mozgó nemzetőrség felállítását határozta el (71. old.), egyelőre 10 zászlóaljba szervezett 10 000 emberrel. Ez a tíz zászlóalj lett később az 1–10. honvédezászlóalj. A honvédelem erősítése érdekében követelték a magyar ezredk hazahozatalát (46., 64., 258. stb. old.).

Kossuth pénzügyminiszteri feladatai között elsődleges helyet biztosított a honvédelem erősítéséhez szükséges eszközök biztosításának. A nemzetőrség és a hadsereg fegyverrel, lőszerrel, ruházattal és egyéb felszereléssel való ellátásáról a kötet sok irata tanúskodik. Kossuth azonban nem elégedett meg azzal, hogy csak a hivatali beosztásából reá háruló feladatok elvégzésével növelje a haza védelmi erejét.

1848 július 11-i országgyűlési beszédének hatására az országgyűlés kitörő lelkesedéssel határozta el egy 200 ezer főből álló hadsereg felállítását (424–438. old.). A katonai törvényjavaslat tárgyalásánál szintén

Kossuth felszólalása döntötte el, hogy a hadsereget „magyar lábra” állítsák, vagyis önálló magyar hadsereget hozzanak létre (755–761. old.). 1848. július 17-én a Kossuth Hírlapjában megjelent cikkében aggodalmát fejezte ki az osztrák kormány politikája miatt, de elszántságáról is hitet tett. „Mi nem ingunk, mint a nád — írja az előbbi cikkben —, és nem is fogunk soha ingani, s míg a magyar nemzet velünk van, bécsi szél előtt dőlni sem fogunk...” (461. old.) Kossuth forradalmi nagyságának bizonyítéka, hogy a haza védelmének megszervezésében a népre támaszkodott. Ez nemcsak abban mutatkozott meg, hogy nagy létszámú népi hadsereg létrehozására törekedett, hanem a népfelkelés jelentőségének a felismerésében is. A népfelkelés gondolata már 1848 júniusában felvetődött Kossuthban (257. old.), 1848 szeptember 21-i felhívásában pedig részletesen kifejtette a népfelkelésről alkotott véleményét. A hazánkba betört Jellačić csapatainak megsemmisítésére népfelkelést hirdetett. „A népet, ha tömegben felkél, legyőzni lehetetlen” — hirdette Kossuth, ugyanakkor a felhívásban utasításokat is adott a népfelkelés feladatait illetően (1005. old.). Állandóan figyelemmel kísérte és támogatta a szabads csapatok szervezését (445., 733., 739. stb. old.) is.

A magyar kormány súlyos hibát követett el azzal, hogy az önenvelkezési jog megadásával nem állította a magyar forradalom mellé a nemzetiségeket. Ennek következtében az osztrák kormány Magyarország ellen tudta fordítani a horvát és szerb nemzetiségi mozgalmakat. A magyar kormány kormánybiztosokat nevezett ki a rend helyreállítása érdekében (19., 79., 122. stb. old.), ezek azonban nem tudták megakadályozni a fegyveres harc kirobbantását. A délvidéki hadműveletek megmutatták, hogy a rendelkezésre álló fegyveres erők egy nagyobb erejű támadással szemben nem tudnak helytállni, Jellačić szeptemberi támadása pedig kétségtelenné tette, hogy az uralkodóval és az osztrák kormánnyal való megegyezés csak a haza függetlenségének feladása árán lehetséges. 1848 szeptembere fordulatot jelentett a magyar forradalomban. Az országgyűlés elrendelte, hogy királyi szentesítés nélkül hajtsák végre az önálló magyar hadsereg megszervezésére hozott törvényt, elrendelte magyar bankjegyek nyomtatását és az Országos Honvédelmi Bizottmány létrehozásával megteremtette a forradalom és szabadságharc vezető szervét. Kossuthnak a baloldal támogatásával és a népmozgalmak hatására sikerült keresztülvinnie, hogy az országgyűlés 1848 szeptemberében a megalkuvás helyett az önvédelmi harcot választotta (881. stb. old.).

Sinkovics István a kötet anyagának összegyűjtésével és sajtó alá rendezésével elismerést érdemlő munkát végzett. Nagyon megkönnyítik a kutatók munkáját a gondosan összeállított regeszták és jegyzetek, amelyek rámutatnak az írat keletkezésére, az egyes iratok, témák összefüggésére, a rendelkezések végrehajtásának módjára, s ahol az irat megértéséhez szükséges, az előzményekre. A forrásanyaghoz készített 65 oldalas név- és tárgymutató szintén nagy segítséget nyújt az iratok tanulmányozásához, felhasználásához.

Balázs József szds.